

УДК 334.6

СПІВВІДНОШЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНИХ І ДЕЛІКТНИХ НОРМ В ЕКОЛОГІЧНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Розумович І. М.

*Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського, м. Сімферополь, Україна
E-mail: inr79@mail.ru*

В статті дано визначення та охарактеризовано зобов'язальні та деліктні правові норми. Проаналізовано роль зобов'язальних і деліктних норм при розробці нормативно-правових актів екологічного законодавства України. Виявлено недоліки у співвідношенні цих норм в екологічному законодавстві та на їх основі сформульовано проблеми його ефективності та реалізації.

Ключові слова: зобов'язальні норми, деліктні норми, еколого-правові норми.

На думку багатьох відомих вчених юристів-екологів одним з найвагоміших недоліків у галузі охорони навколишнього середовища, раціонального використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки в державі є низька якість екологічного законодавства. Це обумовлено тим, що на всіх етапах, що проходить законопроект чи проект підзаконного нормативно-правового акту до його затвердження уповноваженим органом державної влади, не приділяється достатньої уваги співвідношенню викладених в акті зобов'язальних та деліктних норм. Вищевикладеним і пояснюється актуальність теми наукової статті.

Наука екологічного права досить широко висвітлює проблеми цієї галузі права. Серед науковців, що займалися проблемами загальної частини екологічного права, можна виділити Андрейцева В. І., Брінчука М. М., Гетьмана А. П., Костицького В. В., Мунтяна В. Л., Попова В. К., Розовського Б. Г., Шемшученка Ю. С., Шульги М. В. та інші. Однак останнього часу до науковців приєднуються й практичні працівники, наприклад, органів державної влади, органів внутрішніх справ, що досліджують окремо проблеми притягнення до відповідальності за екологічні правопорушення і злочини. До них можна віднести Бурцева О. В., Головкина О. В.

Метою наукової статті є дослідження питання співвідношення зобов'язальних і деліктних норм в екологічному законодавстві України шляхом комплексного аналізу наукових розробок та нормативно-правових актів екологічного профілю.

Для досягнення поставленої мети ставляться наступні завдання:

- дати визначення зобов'язальним та деліктним нормам;
- охарактеризувати їх місце та співвідношення в екологічному законодавстві України;

- запропонувати шляхи вирішення виявлених проблемних питань.

Отже, нормативно-правові акти екологічного законодавства, як і будь якого іншого, будуються на нормах права. Теорія права виділяє низку видів правових норм залежно від їх характеру, дії, функцій, що вони виконують і т.п. Але найбільший інтерес серед всіх видів правових норм представляють зобов'язальні і деліктні норми. Перші вказують на необхідність здійснити відповідні дії та наділяють суб'єктів обов'язками. Другі встановлюють способи юридичної відповідальності за порушен-

ня прав та невиконання обов'язків, що визначено в регулятивних нормах [4, с. 302, 303]. Саме вказані види норм відіграють найважливішу роль при формуванні та викладенні положень нормативно-правових актів. Від них залежить, наскільки якісним буде майбутній нормативний акт і ефективним його застосування. Слід констатувати той факт, що теорія права відносить норми, що досліджуються, до різних груп правових норм. Зобов'язальні є одним з видів регулюючих норм, що поділяються за характером викладених в них приписів. Деліктні норми, як їх прийнято називати в цивільному та деяких інших галузях права, є охоронювальними нормами та не поділяються на окремі види.

Нагадаємо, що основною метою національної екологічної політики в сучасних умовах є забезпечення переходу до сталого розвитку економіки та впровадження екологічно збалансованої системи природокористування. Однак сьогодні ефективність регулювання суспільних відносин у цій сфері залишається недостатньо високою [2, с. 13]. Про це свідчать множинні техногенні аварії та природні катаклізми. Першопричиною такої ситуації є відносини людини та природи, а також держави, що регулюються екологічним законодавством. Саме значна кількість декларативних положень, неузгодженість, відсутність ефективних механізмів реалізації нормативних вимог (відсутність співвідношення зобов'язальних і деліктних правових норм) призводить до того, що в державі має місце швидкоплинне поглиблення екологічної кризи. Приклади відсутності співвідношення зобов'язальних і деліктних правових норм, тобто, коли присутній конкретний обов'язок здійснити певну дію, але відсутня норма, що передбачає відповідальність за невиконання цього обов'язку, мають місце що не в кожному нормативно-правовому акті екологічного профілю. Так, до сих пір не розроблено механізму реалізації Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 р., що була затверджена ще в 2007 році. Закон «Про екологічний аудит» має низку зобов'язальних норм щодо проведення екологічного аудиту об'єктів підвищеної небезпеки в певних випадках. Але в ньому відсутні деліктні норми, тобто норми відповідальності для органів державної влади, органів місцевого самоврядування, що є ініціаторами проведення такого аудиту, за не ініціювання обов'язкового екологічного аудиту. Подібних прикладів можна навести більше сотні в екологічному законодавстві. Все це призводить до неможливості притягнути до юридичної відповідальності винуватих осіб, а це, в свою чергу, поширює в суспільстві думку, що суб'єкти права можуть дозволити собі без покарання чинити певні дії. Крім того, слід зауважити, що деякі види юридичної відповідальності залишаються недоступними в екологічному законодавстві, оскільки вони не передбачені в окремих нормативно-правових актах. Так, такий вид юридичної відповідальності, як дисциплінарна, не може бути застосований за правопорушення в сфері земельного права і охорони тваринного світу [3, с. 363]. Взагалі, проблеми притягнення до відповідальності суб'єктів екологічного права була і залишається актуальною. Слід погодитись з Бурцевим О. В. в тому, що однією з важливих складових, яка суттєво впливає на ефективність правозастосування у сфері притягнення до відповідальності є недостатній рівень взаємодії та скоординованих дій контролюючих та правоохоронних органів щодо виявлення та припинення незаконних дій, а також притягнення винних до відповідальності [1, с. 177]. Але й співвідношення

норм відповідальності з зобов'язальними нормами має суттєве значення для ефективності правозастосовної практики. Так, якщо в нормативно-правовому акті екологічного профілю зобов'язальна норма сформульована не досить чітко, без узгодження з деліктною нормою, притягнення порушників до відповідальності буде досить суперечливим, оскільки органам, що займаються питаннями притягнення до відповідальності винуватих осіб, буде досить складно довести наявність складу правопорушення.

Тому не можна не погодитися з провідними науковцями в сфері екологічного права в тому, що на сучасному етапі розвитку держави одним з основних напрямків з вдосконалення екологічного законодавства та підвищення його ефективності є чітке розмежування зобов'язань, повноважень та відповідальності всіх суб'єктів права [5, с. 12]. Таким чином, можна зробити висновок про те, що співвідношення зобов'язальних і деліктних правових норм є важливим для ефективної реалізації положень екологічного законодавства.

Наступним постає питання щодо шляхів впровадження вищевикладеного висновку. На нашу думку слід дотримуватись наступних правил.

По-перше, розробникам нормативно-правових актів екологічного профілю, перш за все, слід звертати увагу на співвідношення зобов'язальних і деліктних норм, викладених в акті. Для більшої ефективності акту, що розробляється, необхідно залучати провідних фахівців з органів внутрішніх справ та інших органів державної виконавчої влади, які можуть допомогти точно і детально сформулювати зобов'язальну і деліктну норми з метою їх об'єднання в єдиний ефективний механізм правозастосування.

По-друге, в процесі проведення правової експертизи, яку проходять всі нормативно-правові акти держави, також слід детально вивчити проект та запросити на його обговорення експертів з того чи іншого питання. Залучені експерти повинні мати вузьку спеціалізацію для більш вдалого та точного викладення зобов'язальних і деліктних норм в проекті нормативно-правового акту. При цьому важливо перевіряти узгодженість норм з положеннями інших нормативно-правових актів не тільки екологічної, але й інших галузей права, особливо з нормами адміністративного, кримінального, цивільного, трудового права.

З вищевикладеного можна зробити висновок про те, що реалізація в екологічних правовідносинах еколого-правових норм реально можлива та ефективна тільки в тих випадках, коли має місце співвідношення закріпленого обов'язку суб'єкта екологічних правовідносин і деліктної норми за невиконання відповідного зобов'язання. При цьому співвідношення зобов'язальних і деліктних правових норм суб'єктів екологічних правовідносин повинно бути адекватним і точним, оскільки неточне чи приблизне співвідношення може ускладнювати механізм реалізації правових норм.

Список літератури

1. Бурцев О. В. Деякі питання притягнення до відповідальності за порушення екологічного законодавства / О. В. Бурцев / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми правового забезпечення екологічної безпеки, використання та охорони природних ресурсів». / [За заг. ред. проф. А. П. Гетьмана та проф. М. В. Шульги]. – Х. : Нац. юрид. академія України ім. Я. Мудрого. – 2009. – 229 с.
2. Гетьман А. П. Доктринальні аспекти правового забезпечення екологічної політики України / А. П. Гетьман / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми правового забезпечення екологічної безпеки, використання та охорони природних ресурсів» / [За заг. ред. проф. А. П. Гетьмана та проф. М. В. Шульги]. – Х. : Нац. юрид. академія України ім. Я. Мудрого. – 2009. – 229 с.
3. Каракаш И. И. Правовое регулирование аграрно-земельных и природоресурсово-экологических отношений / И. И. Каракаш // Сборник избранных статей, докладов и рецензий (1997-2007). – О. : Фенікс, 2007 – 430 с.
4. Скакун О. Ф. Теория государства и права: [Учебник] / О. Ф. Скакун. – Х. : Консум; Ун-т внутр. дел, 2000. – 704 с.
5. Шемшученко Ю. С., Олещенко В. І. Проблеми розвитку екологічного права та законодавства на сучасному етапі / Ю. С. Шемшученко, В. І. Олещенко / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми правового забезпечення екологічної безпеки, використання та охорони природних ресурсів». / [За заг. ред. проф. А. П. Гетьмана та проф. М. В. Шульги]. – Х. : Нац. юрид. академія України ім. Я. Мудрого. – 2009. – 229 с.

Розумович І. Н. Соотношение обязывающих и деликтных норм в экологическом законодательстве Украины / Розумович І. Н. // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия : Юридические науки. – 2011. – Т. 24 (63). № 2. 2011. – С. 191-194.

В статье дано определение и охарактеризованы обязывающие и деликтные правовые нормы. Проанализирована роль обязывающих и деликтных норм при разработке нормативно-правовых актов экологического законодательства Украины. Выявлены недостатки в соотношении этих норм в экологическом законодательстве и на их основе сформулированы проблемы его эффективности и реализации.

Ключевые слова: обязывающие нормы, деликтные нормы, эколого-правовые нормы.

Rozumovych I. Value binding and tort rules in the environmental legislation of Ukraine / I. Rozumovych // Scientific Notes of Tavrida National V. I. Vernadsky University. – Series : Juridical sciences. – 2011. – Vol. 24 (63). № 2. 2011. – P. 191-194.

In this article we define and characterize the binding and tort rules. The analysis of the role of binding rules and tort rules in the drafting of legal acts of environmental legislation of Ukraine. Shortcomings in the relationship of these norms in the environmental legislation and on the basis of its efficiency problems are formulated and implemented.

Keywords: binding rules, tort rules, environmental-law.

Поступила в редакцию 14.10.2011 г.